

I gråzonen

En rapport om lagliga
sexuella kränkningar av barn.

MOT BARNSEXHANDEL

ECPAT Sverige
2017

Innehåll

1. Bakgrund	4
2. Problemformulering och frågeställningar	6
3. Definition av gråzon och avgränsningar	8
4. Metod	10
5. Barnets rätt till skydd mot sexuell exploatering	12
6. Gråzonsmaterial i ECPAT Hotline – en kartläggning	16
7. Bedömning av gråzonsmaterial i praktiken	24
8. Bemanning och utbildning hos polis och åklagare	30
9. Diskussion	36
10. Sammanfattning och rekommendationer	40
11. Källförteckning	42

Rapportförfattare

Isabella Kim, barnrättsjurist
Sophie Josephson, barnrättsrådgivare

Medförfattare

Thomas Andersson, senior rådgivare
Maria Schillaci, programchef

Redaktion

Clara Ludvigsson, ansvarig företagssamarbeten
Daniel Hoch, varumärkesansvarig
Anna G:son Berg, rådgivare

ECPAT Sverige, december 2017
+46(0) 8 598 920 00
info@ecpat.se
www.ecpat.se

ECPAT Sverige

ECPAT Sverige är en barnrättsorganisation som arbetar för en värld fri från barnsexhandel, för att sexuella övergrepp mot barn ska stoppas innan de begås. Genom förebyggande arbete slår organisationen mot den efterfrågan och lönsamhet som driver handeln med barn framåt. Genom informations-, opinions- och påverkansarbete samt samverkan med andra parter, bidrar vi till att förebygga och stoppa alla former av barnsexhandel.

Sedan 2005 driver ECPAT en webbaserad hotline dit vem som helst anonymt kan anmäla misstänkt barnsexhandel. Analytiker granskar och sorterar de tips som kommer in och vidarebefordrar därefter alla relevanta tips till polisen. ECPAT Hotline är medlem i INHOPE, en paraplyorganisation för hotlines som arbetar mot sexuella övergrepp på barn på nätet. ECPAT Sverige ingår i ett globalt ECPAT-nätverk, med 103 medlemsorganisationer i 93 länder.

3. Definition av gråzon och avgränsningar

Gråzonsmaterial utgörs av bilder och filmer som inte visar en sexuell handling och som inte fokuserar på genitalier eller uppfyller andra kriterier som krävs för att en bild ska anses vara barnpornografisk i lagens mening.

Grovt sett kan gråzonsmaterialet delas in i två kategorier: ålder eller syfte varav den senare i sin tur kan delas in i två kategorier: Poserings – eller nakenbilder.

ÅLDER

I de fall där barnet påbörjat sin pubertetsutveckling blir bedömningen av om bilden föreställer ett barn svår. Dessa bilder hamnar därför ofta i en gråzon mellan det otvetydig illegala och det legala.

SYFTE

1. Poseringsbilder

Bilder på mer eller mindre påklädda barn som poserar. Till ECPAT Hotline inkommer dagligen tips som avser webbsidor med poseringsbilder som publiceras med ett kommersiellt eller icke-kommersiellt syfte. För att en poseringsbild juridiskt ska klassas som barnpornografi måste den uppenbart vädja till sexualdriften. Vid en bedömning av om så är fallet iaktas t.ex. kroppshållning, kameravinkel och vad på bilden som är i fokus.

2. Nakenbilder

För att en nakenbild på ett barn ska anses utgöra barnpornografi krävs att den vädjar till sexualdriften. Bilder på nakna barn som inte i sig uppfyller detta kriterium kan således utgöra legalt material, även om bilden publiceras i en sexuell kontext. Ett exempel är en vardagsbild på ett naket barn som publiceras på sidor med lagligt (vuxen) pornografiskt material eller försäljningssidor avseende sexleksaker. Det förekommer också webbsidor med hela album som samlar nakenbilder på barn från olika miljöer såsom t.ex. strandmiljöer. En annan typ av bilder i denna del av gråzonen är bilder som är egenproducerade och som sedan spridits och görs tillgängliga på olika forum och i olika sammanhang med en mer eller mindre tydlig sexuell kontext.

Denna kartläggning fokuserar på den sistnämnda kategorin av bilder – nakenbilder på barn som i sin kontext exploaterar barnet sexuellt. Syftet med avgränsningen är att utreda när en till synes vardaglig bild på ett barn kan anses vara illegal på grund av den kontext bilden publiceras i.

4. Metod

4.1 Kartläggning av gråzonsmaterial i ECPAT Hotline

Kartläggningen omfattar samtliga inkomna tips rörande gråzon av den typ som definierats ovan i avsnitt 3 under perioden 2016-01-01 tom 2017-11-01. Det rör sig totalt om material på 34 unika webbsidor. Om kartläggningen hade innefattat samtliga former av gråzonsmaterial hade siffran varit betydligt högre. Granskningen av denna del är således kvalitativ. Siffrorna ger oss ändå en fingervisning om problematiken, något som kommer att beröras närmare i avsnitt sex.

BILDMATERIALET PÅ WEBBSIDORNA ÄR INDELAT UTFRÅN FÖLJANDE PARAMETRAR:

- Antal bilder per webbsida
- Bildserier på ett och samma barn och/eller olika barn men i samma miljö
- Syfte (icke-kommersiellt/kommersiellt)
- Kön
- Ålder

4.2 Enkätundersökningen

ECPAT har sedan många år tillbaka ett nära samarbete med NOA (polisens nationella operativa avdelning). NOA bistod oss i denna undersökning med hjälp att identifiera lämpliga respondenter som arbetar med barnpornografibrott i samtliga sju polisregioner (se faktaruta). Dessa respondenter fick även rekommendera en åklagare i regionen utifrån samma kriterier. Med specialiserade poliser och

DE SJU POLISREGIONERNA:

Region Bergslagen: Dalarna, Värmland och Örebro län.

Region Mitt: Gävleborgs län, Uppsala län och Västmanlands län.

Region Nord: Jämtland, Norrbotten, Västerbotten och Västernorrlands län.

Polisregion Stockholm: Stockholms län och Gotland.

Polisregion Syd: Kalmar, Blekinge, Kronoberg och Skåne län.

Polisregion Väst: Hallands och Västra Götalands län.

Polisregion Öst: Jönköpings län, Södermanlands län och Östergötlands län.

åklagare har vi, så långt det är möjligt, kunnat undvika skillnader i svar baserat på varierande kunskap och erfarenhet. Med undantag av region väst är samtliga regioner representerade i undersökningen.

Enkätundersökningen bestod av ett frågeformulär samt en bilaga där respondenten fick se en fiktiv siluettbild av ett barn på en strand. Bilden fanns i ett antal utföranden (se avsnitt 7) och respondenten fick instruktioner om att, utifrån sin erfarenhet och kompetens, göra en bedömning av huruvida bilden var barnpornografisk eller inte barnpornografisk i lagens mening. Respondenten fick även möjlighet att

besvara om bilden kunde anses utgöra en kränkning av barnet och/eller barn i allmänhet – oavsett om den bedömdes vara legal eller inte. Syftet med bilagan var att utforska hur bedömningen av bilder ser ut i praktiken hos polis och åklagare runtom i landet.

Enkätstudien kompletterades vidare med ett frågeformulär som syftade till att kartlägga bemanning och utbildningsnivå hos de poliser som utreder barnpornografibrott i samtliga polisregioner och hos åklagare som handlägger barnpornografi-ärenden i den åklagarkammare som respondenten är verksam i.

I några av fallen har vi följt upp hela enkätundersökningen med följdfrågor per telefon för att tydliggöra eventuella oklarheter.

Då frågeformuläret om bemanning, utbildningsnivå och förundersökningar bygger på uppskattningar från respondenterna bör läsaren vara medveten om att dessa kan vara både över- och underskattningar av det sanna värdet. När det gäller frågan om hur ofta förundersökningar om barnpornografi läggs ned har vi inhämtat information från Åklagarmyndigheten avseende statistik per region för de internetrelaterade barnpornografibrotten för samma tidsperiod som kartläggningen i ECPAT hotline, dvs. 16-01-01 till 17-11-01.

Statistiken från Åklagarmyndigheten presenteras under följande länk:

www.ecpat.se/nedlagdafall

5. Barnets rätt till skydd mot sexuell exploatering

5.1 Barnpornografibrottet

Straffbestämmelsen om dokumenterade sexuella övergrepp, det s.k. barnpornografibrottet, finns i 16 kap. 10 a § brottsbalken under rubriken ”Om brott mot allmän ordning”. Anledningen till placeringen i 16 kap brottsbalken är att brottet har dubbla skyddsintressen; skyddet för det enskilda barnet mot att utnyttjas i barnpornografi samt skyddet mot den kränkning som en barnpornografisk bild innebär för barn i allmänhet.

DET UTGÖR ETT BARNPORNOGRAFIBROTT ATT:

- Skildra barn i pornografisk bild.
- Sprida, överlåta, upplåta, förevisa eller på annat sätt tillgängliggöra en pornografisk bild av barn för någon annan.
- Förvärva eller bjuda ut en pornografisk bild av barn.
- Förmedla kontakt mellan köpare och säljare av pornografiska bilder av barn eller vidta annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel med sådana bilder.
- Inneha en pornografisk bild av barn eller betrakta en sådan bild.

Straffet för barnpornografibrottet är böter eller fängelse i högst två år. Om brottet är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Grovt barnpornografibrott ger fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömningen av om en bild utgör barnpornografi görs en helhetsbedömning av bilden eller filmen. För att fastställa att en bild eller film utgör ett barnpornografibrott måste det framgå dels att det är ett barn som framställs, dels att bilden enligt ”vanligt språkbruk och allmänna värderingar”⁷ är pornografisk.

Barn ges i bestämmelsen olika definitioner beroende på vilken gärningsform som avses. Gemensamt för samtliga punkter är definitionen av barn som en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som är under 18 år om det framgår av bilden att det är ett barn under 18 år som framställts. För skildringsbrottet är dock straffområdet vidare och gäller alla barn under 18 år, oavsett pubertetsutveckling och oavsett om barnets ålder framgår av bilden.

Med barnpornografisk bild avses varje framställning av ett barn som deltar i verkliga eller simulerade oförblommerade sexuella handlingar eller i varje framställning av ett barns könsorgan för huvudsakligen sexuella syften. En bild anses pornografisk om den på ett ohöjlt och utmanande sätt återger ett sexuellt motiv i syfte att påverka betraktaren sexuellt.

Det kan t.ex. vara fråga om närbilder på ett barns kön, eller att barnet poserar på ett för barnet onaturligt sätt. Även bilder där barn är inbegripna i handlingar som har en klart sexuell innebörd omfattas av bestämmelsen, liksom bilder där barn förekommer tillsammans med vuxna personer som utför sexuella

handlingar utan att barnet är delaktig i dem. En bild på ett barn som i sig inte är pornografisk i lagens mening, kan bedömas som barnpornografi – om den ingår i en serie av bilder där det också förekommer pornografiska bilder. Den kan då bedömas ingå i ett sådant sammanhang att samtliga bilder är att bedöma som barnpornografiska. Ett exempel på detta kan vara en bildserie i vilken ett barn klär av sig plagg efter plagg för att i slutet på bildserien vara helt avklädd och medverka i en sexuell posering (SOU 2007:054, s. 261).

Bilder på ett barn som inte ingår i en serie men som publiceras i en sexuell kontext bedöms dock inte alltid som barnpornografi – och hamnar således i en gråzon mellan det illegala och det legala.

Undantag från det straffbara området finns i 16:10 b § brottsbalken och avser i första hand framställning och innehav av relationsbilder, dvs. bilder av sexuell karaktär, frivilligt tagna inom ramen för en kärleksrelation – om skillnaden i ålder och utveckling mellan den avbildade och den som framställer bilden är ringa och med hänsyn till omständigheterna i övrigt.

5.2 Förtal

Att sprida bilder och filmer av sexuell karaktär kan också utgöra ett förtalsbrott, ett brott som regleras i

5 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken. Förtalsbrottet är ett s.k. målsägandebrott vilket innebär att det enligt huvudregeln är målsäganden som måste väcka ett enskilt åtal. Men när brottsoffret är under 18 år och om det kan anses påkallat från allmän synpunkt (5 kap. 5 § brottsbalken) kan åklagare väcka åtal. Förtal kan t.ex. handla om att bilder av barnpornografisk karaktär sprids på nätet.

En rapport från BRÅ visar att de flesta anmälningar om förtalsbrott som har lett till att åtal har rubricerats som grovt förtal och att det i de allra flesta fall avsett nakenbilder eller andra bilder som publicerats tillsammans med kränkande kommentarer om den utsattes sexualvanor.⁸ Integritetsutredningens⁹ praxisgenomgång visar också att ett större antal hovrättsfall (2016) utvisar att publicering eller spridning på nätet av bilder eller filmer med sexuell innehåll, nakenbilder och liknande, har bedömts som förtal eller grovt förtal. Det har bl.a. rört åtal om spridning och tillgängliggörande av bilder på barnpornografiska internetforum. I ett fall hade den tilltalade spridit bilder på två barn tillsammans med skildringar av andra barn i barnpornografiska bilder. Det rörde sig bl.a. om bilder där det ena barnet badar och en bild på vilken barnen låg nakna på en filt utomhus. Den tilltalade hade också bearbetat en bild genom att klippa in en av målsägandena i en barnpornografisk bild. Tingsrätten ansåg inte att

8 BRÅ 2015:6, s. 100 f.

9 SOU 2016:7, s. 416 f.

bilden på det badande barnet samt bilden på de två nakna barnen på en filt utgjorde barnpornografi. Tingsrätten menade att de inte kunde anses ha en sexuell innebörd utan var mera av ”vardaglig karaktär”.¹⁰ Hovrätten hade dock en annan uppfattning och ansåg att bilderna utgjorde barnpornografi samt att mannen gjort sig skyldig till grovt förtal.¹¹

Bilder och filmer av sexuell natur behöver dock inte utgöra förtalsbrott. Omständigheter som krävs och som vägs in i bedömningen är huruvida syftet var att väcka andras missaktning samt vilken krets bilden är spridd i. Att förtal kräver mer än att det är fråga om bilder av sexuell natur på någon under 18 år framkommer också av Integritetsutredningens praxisgenomgång.¹²

5.3 Kränkande fotografering

Bestämmelsen om kränkande fotografering återfinns i 4:6 a § brottsbalken och innebär att det är olagligt att med tekniskt hjälpmedel i hemlighet ta en bild eller filma någon som befinner sig i en privat miljö såsom t.ex. i en bostad, på en toalett eller i ett omklädningsrum. Tillämpningsområdet för kränkande fotografering sammanfaller i viss mån med både bestämmelserna om sexuell ofredande och barnpornografibrott. Om ett barnpornografibrott genom den kränkande fotograferingen anses vara ett grovt brott kan den kränkande fotograferingen konsumeras av barnpornografibrottet.

5.4 Olaga integritetsintrång

Regeringen har föreslagit att ett nytt brott införs, olaga integritetsintrång.¹³ Det nya brottet skulle göra det olagligt att göra intrång i någon annans privatliv genom att sprida integritetskänsliga bilder såsom nakenbilder. Denna bestämmelse skulle förmodligen öka skyddet för pubertetsutvecklade barn då den tar sikte på personer i allmänhet och inte särskilt på barn. Precis som vid förtal och kränkande fotografering är en förutsättning för straffbarhet att brottsoffret känner till att spridning skett. I de fall bilden utgör gråzonmaterial innebär inte efterföljande befattnings såsom spridning någon brottslig

handling. Regeringen har lagt fram förslaget till riksdagen och föreslår att den ska träda i kraft den 1 januari 2018.

5.5 Barnkonventionen

Med barn avses varje människa under 18 år om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet (art.1).

I artikel 34 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) stadgas att varje barn har rätt att skyddas mot alla former av sexuell utnyttjande och sexuella övergrepp samt att de konventionsanslutna staterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att förhindra att ett barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material. Vid tolkningen av barnets rättigheter ska konventionens artiklar ses som en helhet.

ARTIKEL 34 SKA TOLKAS I LJUSET AV DE FYRA GRUNDPRINCIPERNA:

- Artikel 2 – rätten till icke-diskriminering
- Artikel 3 – principen om barnets bästa
- Artikel 6 – rätten till liv, överlevnad och utveckling
- Artikel 12 – rätten till delaktighet

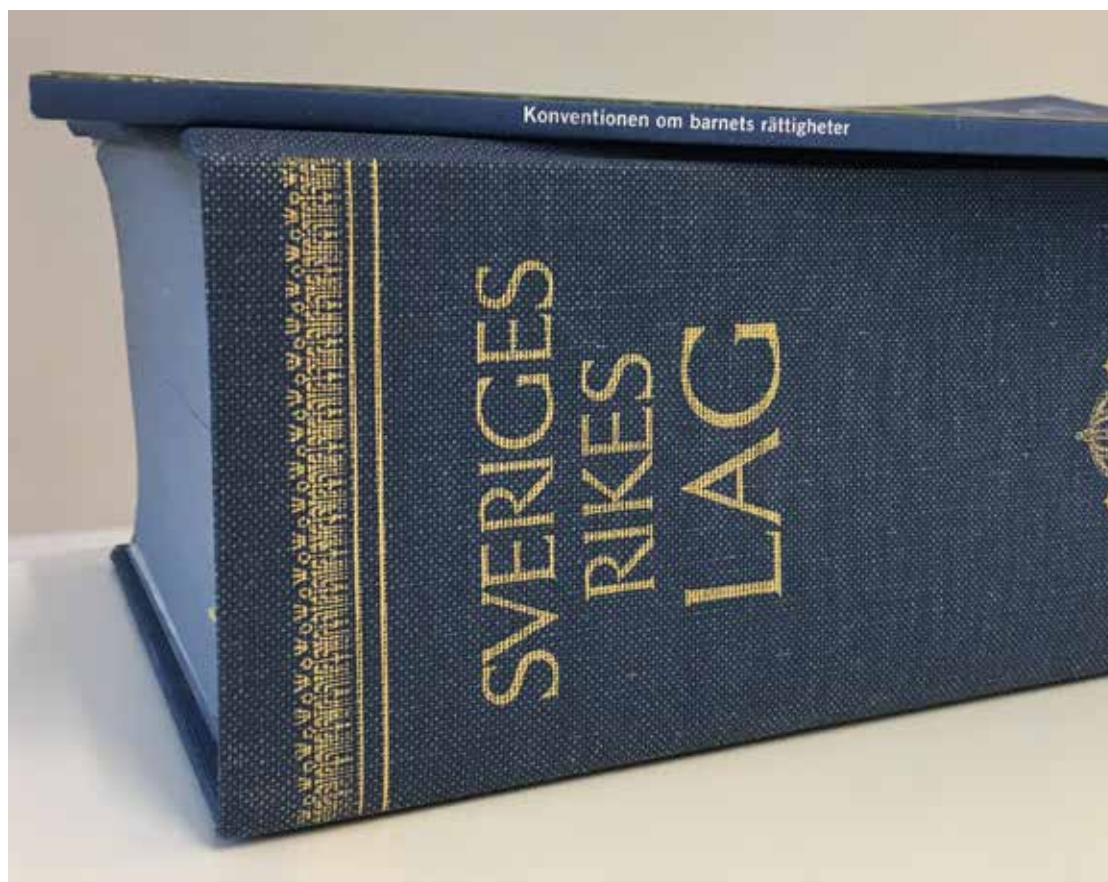
En annan artikel av betydelse är artikel 16 som reglerar rätten till skydd från godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller i sin korrespondens. Enligt artikel 4 är det den konventionsanslutna statens ansvar att på ett effektivt sätt realisera och skydda barns rättigheter. Det kan i vissa fall betyda att ny lagstiftning krävs, även inom det straffrättsliga området. I bestämmelsen om skydd för barn mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (art.34) anses därför bl.a. ligga ett krav på kriminalisering av barnpornografiskt

¹⁰ Nacka tingsrätt, mål nr. B 666-12, sid 11.

¹¹ Svea hovrätt, mål nr. B 3120-13.

¹² SOU 2016:7, s. 416 ff.

¹³ SOU 2016:7.

material, liksom offentliggörande och spridning av sådant material.¹⁴

Till barnkonventionen finns ett fakultativt protokoll – om barnets rättigheter vid handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.¹⁵ Sverige ratificerade protokollet 1996. Syftet med protokollet är bl.a. att stärka genomförandet av barnkonventionens artikel 34.

5.6 Övriga internationella regelverk

I EU:s rambeslut om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn

och barnpornografi framhålls att barnpornografi utgör allvarliga kränkningar av barns mänskliga rättigheter och av barnets grundläggande rätt till en harmonisk uppväxt och utveckling. Vidare framhålls att barnpornografi är en särskilt allvarlig form av sexuellt utnyttjande av barn som ökar och sprids genom den tekniska utvecklingen.¹⁶

En annan internationell överenskommelse av betydelse i detta sammanhang är Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen). Konventionen, som Sverige ratificerade år 2013, syftar till att kriminalisera bl.a. barnpornografibrott.¹⁷

¹⁴ Hodgkin, R., Newell, P., Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child: prepared for UNICEF, 2002, s. 513.

¹⁵ FN:s fakultativa protokoll av den 25 maj 2000 till konventionen om barnets rättigheter. Om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

¹⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF.

¹⁷ SÖ 2013:6, Sveriges internationella överenskommelser Nr 16, Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, Lanzarote 25 oktober 2007.

6. Gråzonsmaterial i ECPAT Hotline

ECPAT Hotline började samla in statistik angående gråzonsmaterial år 2016. Statistiken inbegriper alla former av gråzonsmaterial. Som nämnts under avsnittet avgränsningar, fokuserar denna kartläggning enbart på gråzonsmaterial som handlar om bilder som inte i sig är sexualiserade men som p.g.a. en mer eller mindre tydlig sexuell kontext utgör en kränkning av barnet. Under perioden 2016-01-01 till 2017-11-01 har 34 tips på denna typ av gråzonsmaterial inkommit. Det kan dock röra sig om ett tjugotal fler än så, då många webbsidor vid tidpunkten för kartläggningen inte längre fanns tillgängliga.

6.1 Vad är ECPAT Hotline?

ECPAT Hotline tar emot tips från allmänheten samt från hotlines i andra länder genom INHOPE (se nedan). Tipsen granskas och skickas vidare till svensk polis, hotline i annat land (via INHOPE)

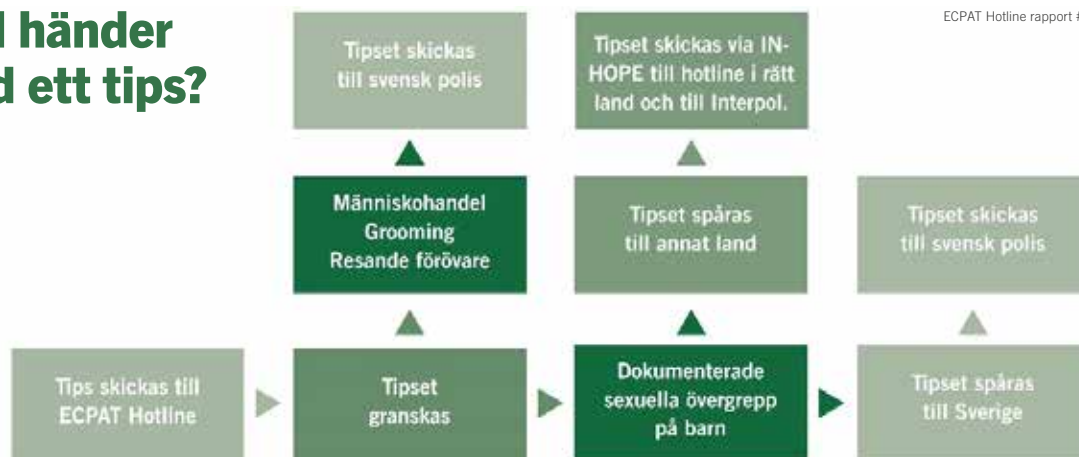
samt till Interpol. Syftet med samtliga hotlines runtom i världen är att på ett globalt plan samverka mot sexuell exploatering av barn vilket medför att:

- Polisen i Sverige eller annat land får fler relevanta tips och kan identifiera fler barn som på så sätt kan tas ur en eventuellt pågående övergreppssituation.
- Övergreppsmaterialet hamnar direkt hos polis eller hotline i rätt land.
- Illegalt material på publika webbsidor tas snabbt ned.
- Allmänheten kan anmäla anonymt.
- Lönsamheten och åtkomsten till övergreppsmaterial minskar.

INHOPE

ECPAT Hotline är medlem i INHOPE, en paralyorganisation för hotlines som arbetar mot sexu-

Vad händer med ett tips?

ella övergrepp på barn på nätet. INHOPE's uppdrag är att stödja och utveckla arbetet i hotlines och att stärka de internationella insatserna i kampen mot sexuell exploatering av barn genom samverkan mellan organisationer, myndigheter och näringsliv. Bland INHOPEs partners finns därför bland andra Google, Twitter, Facebook, Microsoft, Interpol och Europol. INHOPE utbildar och certifierar de enskilda hotlineanalytikerna i varje land.

INTERPOL

Material som granskats av hotlineanalytiker klassificeras och laddas upp i Interpols databas. Genom detta samarbete, som inkluderar de flesta av de hotlines som är anslutna till INHOPE, får Interpol stora mängder tidigare okända skildringar av sexuella övergrepp på barn, vilket medför att fler barn kan identifieras. År 2016 skickade INHOPE-anslutna hotlines totalt 108 129 filer till Interpols databas ICSE (International Child Sexual Exploitation image database). Av dessa var 91 075 filer unika. Endast 19 617 av dem fanns sedan tidigare i ICSE-databasen. Hela 440 av dessa inskickade tips innehöll så pass mycket information att barnet eller förövaren kunde identifieras.¹⁸ På det sättet medverkar ECPAT Hotline aktivt i arbetet med att identifiera barnet i övergreppsmaterialet, oavsett var i världen barnet befinner sig.

6.2 Tips om gråzonsmaterial

De flesta tips som inkommer till ECPAT Hotline går inte agera på, dvs. skicka vidare till polis i Sverige eller annat land.¹⁹ Det kan bero på att bilderna är borttagna eller att webbsidan redan är nedtagen när tipset granskas, men den vanligaste anledningen är att tipset inte går att bedöma som illegalt efter granskning. I regel beror detta på att tipset rör pornografi, det finns alltså inga barn med i materialet. Det kan exempelvis vara en tipsare som anser att en viss sexuell handling mellan vuxna är osmaklig, eller att en vuxen person ser ung ut. Det kan också vara så att det finns ett eller flera barn

i materialet, men att det inte rör sig om illegalt material utan material i gråzonen. År 2016 motogs 391 tips avseende bilder och filmer i gråzonen (7,1% av de tips som inte ledde till någon åtgärd). Vi kan inte, av den statistik på det vi ser i Hotline, avgöra om gråzonsproblematiken är ett växande problem, dvs. om gråzonsmaterial ökar på nätet. Detta eftersom vår statistik inte sträcker sig så långt bakåt i tid. Dock finns det indikationer på att så är fallet. Taskforce Argos²⁰ uppger i NetCleans nyligen lanserade rapport²¹ att de ser alltfler samlingar med bilder som till en början är helt oskyldiga – bilder från t.ex. stränder och karnevaler, eller bilder som människor själva lägger upp på sina barn i sociala nätverk – och som sedan publicerats i sexuella kontexter.

”Den här typen av bilder är otroligt lätta att komma åt. Vi blir uppmärksammade på det eftersom det resulterar i att vi letar efter brottsoffer som inte nödvändigtvis har utsatts för några fysiska sexuella övergrepp. De här föräldrarna och barnen är helt omedvetna om att deras bilder har hamnat på sajter med sexuellt övergreppsmaterial på barn”.²²

18 Föreläsning, Hedwig de Jager, Criminal Intelligence Officer, Interpol, 14 juni 2017 Budapest.

19 Av de tips som inkom under 2016 och rörde misstänkta sexuella övergrepp på barn så gick endast 18,8%, eller 1100 tips, att bedöma som (troligen) illegalt.

20 Taskforce Argos, Queensland Police i Australien, är en specialistenhet med fokus på utredningar av sexuella övergrepp mot barn på nätet. Enheten har ca. 40 anställda.

21 NetClean rapporten 2017, 8 viktiga insikter om barnpornografibrott, s. 31.

22 Adèle Desirs, Jon Rouse, Paul Griffiths, Scott Ballantyne och Stuart Butler, Taskforce Argos, Queensland Police, Australien.

Som beskrivits under avsnittet *Avgränsningar* kan gråzonsmaterialet delas in i två kategorier: ålder eller syfte. Antingen kan det vara i gråzonen eftersom det är omöjligt att bedöma om personen på bilden är under 18 år, eller så är det tydligt ett barn men det sexuella syftet med bilden kan ifrågasättas. I det senare fallet är det kontexten snarare än bilden i sig som gör bilden tvivelaktig. Variationerna är många men gemensamt för dessa är att kontexten har ett mer eller mindre tydligt sexuellt budskap.

Bild- eller filmmaterialet som bedöms vara i gråzon kan vara producerat av barnet själv eller av en annan person. I en nyligen publicerad rapport från Barnafriad och Stiftelsen Allmänna Barnhuset²³ framkommer det att det är vanligare att flickor skickar en avklädd bild eller film på sig själv till en annan person. Vidare visade undersökningen följande:

ELEVERNA HADE SKICKAT DE AVKLÄDDA BILDERNA/FILMERNÄ TILL:

- En partner 68%
- En kompis 31%
- Någon jag lärt känna via nätet 22%
- Ingen som jag vet vem det är 7,4%
- En vuxen som jag känner 2,3%

Egenproducerat material kan vara producerat med webbkamera, antingen för en partner eller för en okänd person. Mängden egenproducerat material på nätet fortsätter att öka. Många webbsidor och forum specialiserar sig på att samla in och tillgängliggöra bilder och filmer som tycks vara producerade av barn. Egenproducerat material i gråzonen är lagligt, både att producera och sprida. Frivilligt egenproducerat material som däremot innefattar sexuella handlingar eller som annars, objektivt sett, uppfyller kriterierna för barnpornografi (se ovan under 5.1) kan dock leda till att en person som sprider materialet gör sig skyldig till ett brott.

Egenproducerat material kan också ha tillkommit genom grooming eller så kallad "sextortion"²⁴ vilket innefattar olagliga handlingar som i sin tur kan leda till att efterföljande befattning med materialet kan komma att innebära barnpornografibrott.

WEBBSIDOR MED ETT KOMMERSIELLT SYFTE

Webbsidor med ett kommersiellt syfte erbjuder möjlighet till medlemskap och därmed tillgång till fler bilder – mot betalning. Baserat på erfarenheter från ECPAT Hotline, finns det två olika sorters webbsidor som är vanligast förekommande. Dels de som säljer tillgång till nudist/naturist-bilder, dels de som säljer bilder på barn i sexuell posering. I denna text fokuserar vi fortsatt på nudist-sidorna. På förstasidan finns i regel ett antal bilder tillgängliga utan kostnad, som reklam för det betalda innehållet. Inte sällan erbjuder de också extra gratis innehåll till de som registrerar sig på sidan, som ett första steg före betalt medlemskap.

Bilderna kan presenteras i kategorier utifrån ålder på barnet, för att locka till sig kunder med specifikt intresse för barn i en viss ålder. Andra sidor presenterar sitt innehåll tematiskt, till exempel bilder från strandmiljö, från gymnastikliknande event, eller från vad som kan se ut som kalas eller festival. Det de har gemensamt är att barnen skildras nakna och ofta aktiva, och att det i regel finns både pojkar och flickor i bildmaterialet. Åldersmässigt finns det ett fokus på barn som inte uppnått puberteten, men det blandas också med pubertetsutvecklade barn och en

²³ Landberg Åsa, och Jonsson Linda, *En del av verkligheten, Om barn sexuella övergrepp och nätet, Barnafriad och Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2017.*

²⁴ Sextortion kommer från de engelska orden "sex" och "extortion" (utpressning) och innebär att en person genom utpressning tvingar en annan att ta avklädda bilder eller begå fysiska övergrepp på sig själv framför en webbkamera. Termen "OSCEC (Online Sexual Coercion and Extortion of Children) rekommenderas av Europol.

del vuxna. Bilderna som sådana marknadsförs ofta som högupplösta, så att köparen vet att de går att zooma och beskåra efter egen preferens. Det innebär att bilderna som säljs sällan eller aldrig uppnår lagstiftningens kriterier för barnpornografibrott, men enkelt kan omvandlas till något som ligger betydligt närmare dessa kriterier.

Det kommersiella syftet gör kränkningen av barnet alltmer tydlig – barnet objektifieras och blir en produkt i en katalog som vilken som helst. Ett kommersiellt syfte innebär vidare att brottsligheten är mer eller mindre organiserad. Själva betalningen sker oftast som på vilken annan nätbaserad butik som helst. Vissa sidor erbjuder ett medlemskap som automatiskt förnyas som alternativ till exempelvis en månads access.

Det förekommer också webbsidor där betalningen inte sker i vanlig valuta utan i egna, helst nya, bilder och filmer. Det kan diskuteras huruvida dessa sidor har ett strikt kommersiellt syfte i klassisk mening. Klart är dock att fenomenet indikerar ett samband mellan tillgång och efterfrågan. Vidare, så göder detta att fler bilder kommer i omlopp på nätet och vad gäller dokumenterade sexuella övergrepp – att fler övergrepp begås.

”Högt i kurs står bilder med nya barn och nya övergrepp samt bilder där det framgår att man själv har tillgång till barnet”.

Ur åklagarens sakframställan vid Nacka tingsrätt i mål nr. B 666-12.

Något som är vanligt förekommande på sidor innehållandes gråzonsmaterial är en kortare inlednings-text eller en informationsruta som syftar till att garantera besökaren att innehållet på webbsidan är

legalt samt i vissa fall att den inte innehåller bilder på barn. Vad som står i informationen speglar dock sällan det material som tillhandahålls på sidan. Materialet är i regel i gråzonen men det kan även förekomma illegalt material. Informationen som ges till besökaren trivialiserar således innehållet och i förlängningen användningen av materialet. Detta underminerar det faktum att barnen på bilderna kränks och exploateras sexuellt.

Ett exempel på en sådan informationstext:

LEGAL DISCLAIMER:

This is a site designed and intended SOLELY for ADULTS, people who are at least 18 years old, who are interested in and wish to have access to visual images and verbal description of a sexually oriented, frankly erotic nature. The materials which are available within this site may include graphic visual depictions and descriptions of nudity and sexual activity and should NOT be accessed by anyone who is younger than 18 years old or who does not wish to be exposed to such materials.

All models are over 18 years old.

6.3 Resultat – kartläggning av gråzonsmaterial i ECPAT Hotline

Klart överrepresenterade i vår kartläggning var webbsidor med kopplingar till nudist/naturist-sammanhang, varav ett flertal hade ett kommersiellt syfte med att tillhandahålla bilderna. Gemensamt för dessa sidor var att de bestod av ett mycket stort antal bilder, ofta hundratals och ibland fler än så. Webbsidorna var i regel uppdelade i olika kategorier vilka i sin tur innehöll serier av bilder. Medan vissa bildserier innehöll bilder på enbart barn fanns det andra som innehöll barn tillsammans med vuxna. Utifrån vår bedömning var barnen på sidorna i regel förpubertala men det förekom även spädbarn liksom pubertetsutvecklade barn.

”Bilder från nudistläger där barn förekommer i 'oskyldiga' bilder som de inte själva valt att vara med i och inte kunnat påverka hur bilderna sprids är en skyrm mot barnen. I de lägen man finner stora mängder nudistbilder i en dator och där man förstår att syftet med bilderna i just den här datorn är sexuellt så borde dessa bilder kunna räknas som barnpornografi”.

Polis och respondent i enkätundersökningen.

Vid sidan av de kommersiella webbsidorna förekommer också bloggar som till synes marknadsför betalsidorna. Bloggarna innehåller utvalt material från de kommersiella sidorna, och anger tydligt varifrån materialet är hämtat samt länkar dit. Barnet på bild på dessa nudism/naturism-sidor skildras i regel som aktiv, till exempel i idrottssammanhang, sysselsatt med kroppsmålning eller i lek. Barnet är

en del av något som händer runtomkring, oftast tillsammans med andra barn i olika åldrar och ibland även med vuxna.

Med anledning av att webbsidor med kopplingar till nudist/naturistsammanhang var överrepresenterade i kartläggningen tog ECPAT kontakt med Sveriges Naturistförbund (SNF). Det ska framhållas att inget av de tips som inkommit till ECPAT Hotline avser sidor från Sverige. Naturistförbundet menade att de har tydliga regler kring vilka bilder som publiceras på deras hemsida. Inga medlemmar visas nakna och det framhävdes att naturism är en livsstil som handlar om att vara i naturen och respektera varandra. Det finns vidare regler kring fotografering vid sammankomster och liknande. Om en medlem fotograferar på nakenstränder riskerar personen uteslutning ur förbundet. Vad sedan medlemmar gör på nätet i egna bloggar och kanaler ansågs ligga utanför förbundets ansvar.

Andra former av sidor visade på hur till synes vanliga vardagsbilder och filmer på barn användes i och för ett sexuellt syfte. Ett exempel ur materialet i kartläggningen var en film som visade en naken flicka som badade i ett badkar i hemliknande miljö.

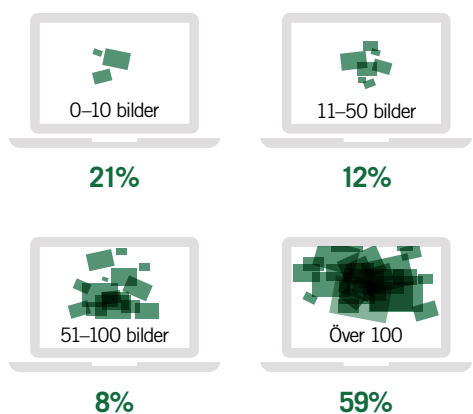

Flickan, som var omkring 3 år gammal, lekte med badleksaker. En film liknande en sådan som förmodligen många föräldrar har på sina barn. Filmen fanns tillgänglig på YouTube och innehöll i sig inget märkligt. Däremot var kommentarerna till filmen tydligt sexuella och innehöll detaljerade och grova sexuella fantasier om flickan.

Detta visar hur relativt enkelt en vardagsbild eller film kan missbrukas för att fylla ett sexuellt syfte.

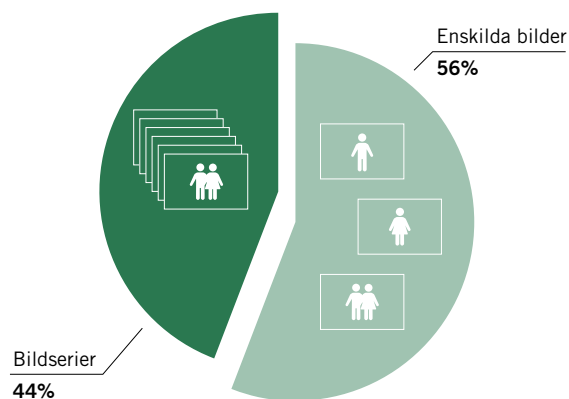
Kartläggningen som gjorts i denna studie är begränsad i sin omfattning och materialet utgör en ytterst liten andel av den stora massa med gråzonsmaterial som förekommer på olika webbsidor och forum. På de sidor vi har granskat fanns åtskilliga länkar till andra sidor med liknande material. Dessa länkar har inte följts upp och materialet på dessa omfattas således inte av kartläggningen. Nedanstående resultat är enbart baserat på de 34 tips som inkommit och representerar således materialet på var och en av dessa 34 webbsidor.

6.3.1 Antal bilder per sida

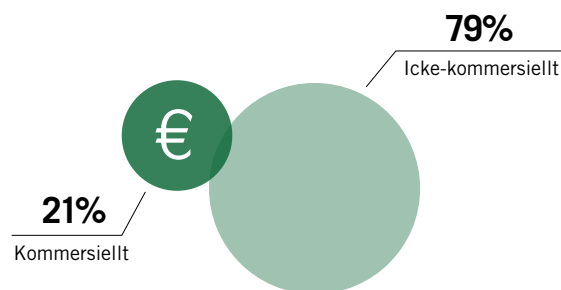
En majoritet av webbsidorna innehöll ett stort antal bilder på barn. Det som visades på första (huvud) sidan var i många fall endast en bråkdel av vad omfattningen var totalt sett – i olika underkategorier. Totalt sett innehåller således de 34 tips vi granskat i sin tur tusentals bilder på barn.

6.3.2 Innehåller webbsidan bildserier?

På nästan hälften av webbsidorna förekom bildserier på barn. Medan vissa serier bestod av ett och samma barn bestod andra av flera barn men i samma miljö. Ett exempel på en bildserie är barn i liknande miljöer, t.ex. strandmiljöer. Ett annat exempel är serier på samma barn men i olika miljöer. Till skillnad från exempelvis webbsidor med bildserier på barn i sexuell posering så är dessa bildserier i nudism/naturism-miljöer lika från början till slut, dvs. barnet skildras naken redan från första bilden.

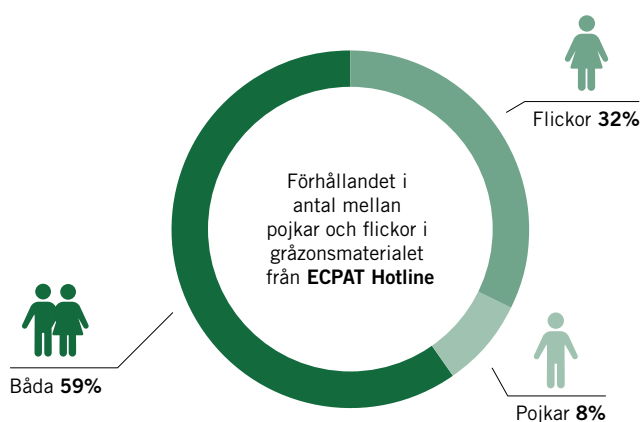
6.3.3 Syfte: kommersiellt/icke kommersiellt?

Ungefär en femtedel av webbsidorna hade ett kommersiellt syfte med en betalfunktion som möjliggjorde tillgång till fler bilder och i vissa fall medlemskap. Detta visar på att det finns en marknad för bilder i gråzonen. Om denna kartläggning hade inbegripit poseringsbilder så hade denna siffra varit markant högre. Webbsidor med poseringsbilder är i hög utsträckning tagna i studios

samt med ett uppenbart kommersiellt syfte. Detta kan jämföras med webbsidor som publicerar övergreppsmaterial, som mycket sällan har en tydlig betalningsfunktion, även om det förekommer.²⁵ Att betala för tillgång till övergreppsmaterial på nätet är riskfyllt för köparen, då många av dessa webbsidor antingen bara kan ta pengarna, eller också därefter utöva utpressning.

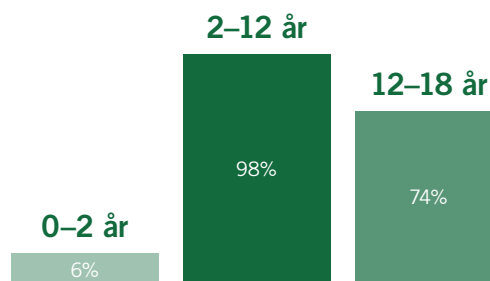
6.3.4 Kön på barnet

Förhållandet mellan pojkar och flickor i gräzonsmaterial speglar det vi ser i ECPAT Hotline avseende dokumenterade sexuella övergrepp på barn – där bilder och filmer med enbart flickor är vanligast förekommande. En skillnad är dock att det förekom ett högre antal bilder med både pojkar och flickor i en och samma bild, jämfört med vad vi i regel ser i dokumenterade sexuella övergrepp. Detta speglar vad bilderna ofta skildrar eller utger sig för att skildra, dvs. familjekonstellationer eller lägeraktiviteter.

6.3.5 Barnets ålder

På flertalet webbsidor förekommer barn i flera ålderskategorier, därav överstiger totalen 100%.

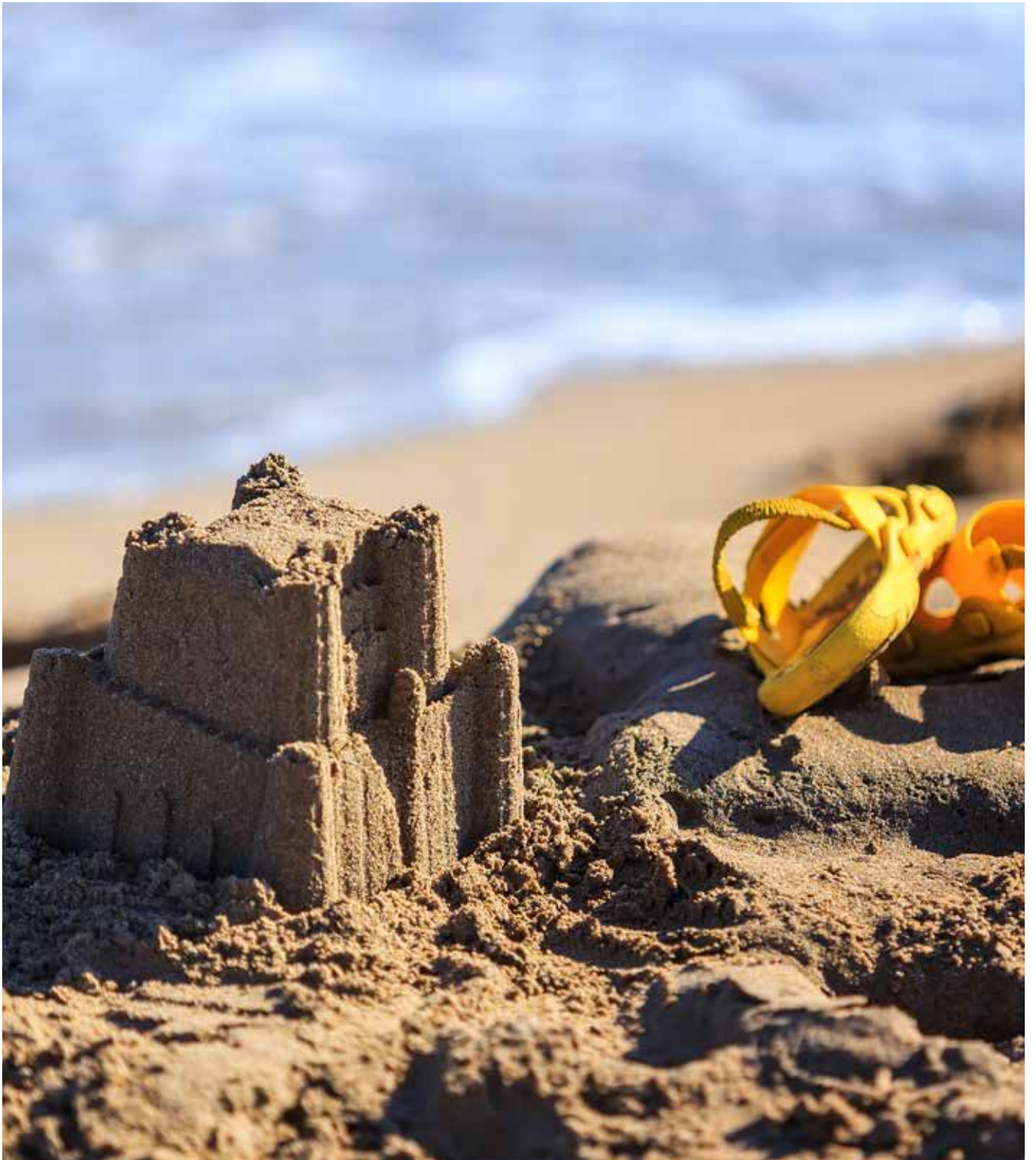
Den största åldersgruppen bland barnen på bilderna utgörs av förpubertala barn, dvs. barn mellan två till tolv.

Detta visar på ett tydligt intresse för just denna åldersgrupp, vilket återspeglar det vi ser vid dokumenterade sexuella övergrepp.

6.3.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att en större del av webbsidorna innehöll ett stort antal bilder och att nästan hälften av sidorna innehöll bildserier på barn. En femtedel av sidorna hade ett kommersiellt syfte där besökaren mot betalning kunde erhålla fler bilder samt i vissa fall medlemskap. En majoritet av barnen på bilderna, totalt sett, var flickor men en stor andel av webbsidorna innehöll bilder med båda könen tillsammans. Bilderna var slutligen till största delen på förpubertala barn.

²⁵ År 2016 var endast 5,7% av det totala antalet webbsidor kommersiella, se ECPAT Hotline rapport #2, 2017, sid 27.

7. Bedömning av gråzonsmaterial i praktiken

Lagen är relativt tydlig med vad som utgör illegalt material. I praktiken är dock bedömningen inte lika självklar vilket leder till att praxis på området inte är enhetlig. Syftet med enkätstudien hos polis och åklagare var att belysa huruvida det finns en enhetlighet i bedömningen av gråzonsmaterial, dvs. om det råder konsensus kring definitionen av gråzonen.

För att utforska detta utformade vi en enkätstudie med en och samma bild som utgångspunkt. Bilden föreställer en naken flicka på en strand, en till synes typisk semesterbild. Bilden är tagen rakt framifrån och hela flickan syns på bilden. I enkäten användes inte en bild på ett verkligt barn utan istället en teck-

nad silhuettbild av ett barn, monterat på ett riktigt fotografi av en strand. I nedanstående redovisning av resultaten är bilden borttagen.

7.1 Resultat – del 1

En majoritet av både polis och åklagare bedömde den första bilden A som en legal bild. I ett fall bedömde dock en åklagare att bilden utgjorde illegalt material – i det fall att den inte fanns publicerad på en nudistsida eller var tagen i ett samband med ombyte. Åklagaren ansåg att det inte var naturligt att en åttaåring var naken på en strand vilket låg till grund för bedömningen. De allra flesta menade dock att bilden i A utgjorde en

RESULTAT – DEL 1

Fråga: Utifrån den information som ges – utgör materialet barnpornografi?

<p>A. En enskild bild. Bilden är tagen rakt framifrån och föreställer en naken flicka på en strand, ca 8 år gammal. Hela flickans kropp syns på bilden. Föreställ dig en typisk semesterbild med andra barn och vuxna i omgivningen.</p>		<p>B. Bilden utgör en bild i en serie av ett 50-tal bilder av liknande karaktär.</p>		<p>C. Bilden finns på en kommersiell webbsida, en betalfunktion ger access till medlemskap och fler bilder.</p>		<p>D. Bilden finns på en webbsida med en tydlig sexuell kontext. Bilderna runtom är pornografiska. På sidan finns även reklam av tydlig sexuell karaktär såsom för t.ex. sexleksaker m.m. Bilden på barnet har fått rubriken "Sexy 8 y.o."</p>		<p>E. Bilden finns på en webbsida med en tydlig sexuell kontext – på samma sätt som i kolumn D. Sidan är även kommersiell, en betalfunktion ger access till medlemskap och fler bilder. Bilden på barnet har fått rubriken "Sexy 8 y.o."</p>	
Polis:	Åklagare:	Polis:	Åklagare:	Polis:	Åklagare:	Polis:	Åklagare:	Polis:	Åklagare:
JA: 0 NEJ: 6	JA: 1 NEJ: 3	JA: 1 NEJ: 5	JA: 2 NEJ: 2	JA: 1 NEJ: 5	JA: 2 NEJ: 2	JA: 2 NEJ: 4	JA: 2 NEJ: 2	JA: 3 NEJ: 3	JA: 2 NEJ: 2

till synes vanlig semesterbild och att den enskilt inte kunde bedömas som illegal.

I bild B var det ytterligare en åklagare samt en polis som på grund av att bilden var en i en serie av bilder ansåg att materialet var illegalt. En motivering som framkom var att om bilderna föreställde olika barn så hade innehavaren förmodligen inte någon relation till barnen vilket ledde till misstankar om dess syfte. En annan respondent menade dock att misstankar om barnpornografibrott blev starkare om bilderna i serien istället föreställde ett och samma barn.

Något fler, men inte alla, ansåg att materialet blev illegalt när kontexten var tydligt sexuell. Detta visar att bildens uppenbara syfte, att vädja till sexualdriften, inte alltid vägs in i bedömningen av materialet. En motivering till bedömningen att kontexten inte ledde till att bilden var illegal var att granskningen fokuserar på innehållet i bilden, inte dess kontext eller det sammanhang den påträffas i. Av de som däremot ansåg att kontexten hade betydelse har en motivering varit att den sexuella kontexten visat på ett syfte – att vädja till sexualdriften – vilket lett till att bilden ansetts vara illegal.

7.2 Resultat – del 2

I denna del har bilden beskrivits till att enbart fokusera på barnet. Detta har förändrat bedömningen hos några av respondenterna som i detta fall

bedömde bilden som illegal. Den generella motiveringen hos dessa har varit att allt runtomkring, som gör att bilden kan vara en vanlig semesterbild, är borttaget och att bildens fokus på enbart det nakna barnet gör den illegal.

De som stod fast vid att bilden var legal i A, B och C har dock ändrat uppfattning när kontexten blivit mera tydligt sexuell (D). I dessa fall var det ett par respondenter som tillade att det främst var rubriken ("sexy 8 y.o. girl") på bilden som var avgörande i bedömningen om att materialet var illegalt. Det kan slutligen konstateras att en större andel åklagare än poliser bedömer materialet som illegalt i samtliga kolumner.

RESULTAT – DEL 2

Fråga: Utifrån den information som ges – utgör materialet barnpornografi?

<p>A. Samma bild som i del 1 men bilden är i denna del beskuren så att fokus är på barnet. Omgivningen är bortklippad och det går nu endast att ana att det är strand och vatten i bakgrunden.</p>		<p>B. Bilden utgör en bild i en serie av ett 50-tal bilder av liknande karaktär.</p>		<p>C. Bilden finns på en kommersiell webbsida, en betalfunktion ger access till medlemskap och fler bilder.</p>		<p>D. Bilden finns på en webbsida med en tydlig sexuell kontext. Bilderna runtom är pornografiska. På sidan finns även reklam av tydlig sexuell karaktär såsom för t.ex. sexleksaker m.m. Bilden på barnet har fått rubriken "Sexy 8 y.o."</p>		<p>E. Bilden finns på en webbsida med en tydlig sexuell kontext – på samma sätt som i kolumn D. Sidan är även kommersiell, en betalfunktion ger access till medlemskap och fler bilder. Bilden på barnet har fått rubriken "Sexy 8 y.o."</p>	
<p>Polis: JA: 2 NEJ: 4</p>	<p>Åklagare: JA: 2 NEJ: 2</p>	<p>Polis: JA: 2 NEJ: 4</p>	<p>Åklagare: JA: 2 NEJ: 2</p>	<p>Polis: JA: 2 NEJ: 4</p>	<p>Åklagare: JA: 3 NEJ: 1</p>	<p>Polis: JA: 3 NEJ: 3</p>	<p>Åklagare: JA: 3 NEJ: 1</p>	<p>Polis: JA: 4 NEJ: 2</p>	<p>Åklagare: JA: 3 NEJ: 1</p>

7.3 Resultat – del 3

När bilden beskars ytterligare, till att fokusera på barnets genitalier, bedömde samtliga respondenter bilden som illegal – oavsett kontext. En respondent kommenterade sitt svar med att ett fokus på ett

barns genitalier vädjar till sexualdriften vilket gör bilden pornografisk och därmed barnpornografisk. Det rådde inga tvivel om att en bild med ett barns nakna genitalier utgör illegalt material, vilket är en direkt tillämpning av barnpornografilagstiftningen.

RESULTAT – DEL 3

Fråga: Utifrån den information som ges – utgör materialet barnpornografi?

<p>A. Samma bild som i del 1 men bilden är i denna del beskuren ytterligare, så barnets genitalier är i fokus.</p>		<p>B. Bilden utgör en bild i en serie av ett 50-tal bilder av liknande karaktär.</p>		<p>C. Bilden finns på en kommersiell webbsida, en betalfunktion ger access till medlemskap och fler bilder.</p>		<p>D. Bilden finns på en webbsida med en tydlig sexuell kontext. Bilderna runt om är pornografiska. På sidan finns även reklam av tydlig sexuell karaktär såsom för t.ex. sexleksaker m.m. Bilden på barnet har fått rubriken "Sexy 8 y.o."</p>		<p>E. Bilden finns på en webbsida med en tydlig sexuell kontext – på samma sätt som i kolumn D. Sidan är även kommersiell, en betalfunktion ger access till medlemskap och fler bilder. Bilden på barnet har fått rubriken "Sexy 8 y.o."</p>	
<p>Polis: JA: 6 NEJ: 0</p>	<p>Åklagare: JA: 4 NEJ: 0</p>	<p>Polis: JA: 6 NEJ: 0</p>	<p>Åklagare: JA: 4 NEJ: 0</p>	<p>Polis: JA: 6 NEJ: 0</p>	<p>Åklagare: JA: 4 NEJ: 0</p>	<p>Polis: JA: 6 NEJ: 0</p>	<p>Åklagare: JA: 4 NEJ: 0</p>	<p>Polis: JA: 6 NEJ: 0</p>	<p>Åklagare: JA: 4 NEJ: 0</p>

7.4 Sammanfattande kommentar

Mot bakgrund av ovanstående svar tycks det endast gå att definiera de yttre gränserna av gråzonsmaterial. En till synes vanlig strandbild på ett naket barn utgör i regel inte illegalt material. Däremot bedöms en bild med fokus på ett barns genitalier alltid som illegal. Däremellan ser bedömningarna väldigt olika ut – även om det tycks vara så att fler poliser och åklagare bedömer materialet illegalt ju tydligare kontexten anspelar på och vädjar till sexualdriften hos betraktaren.

Något som vidare framkommit i undersökningen, och som tycks påverka bedömningen hos vissa respondenter, är ev. kännedom om barnet på bilden och innehavaren av bilden. Om vetskap funnits om innehavaren, såsom information om tidigare likartad brottslighet och innehav av övergreppsmaterial m.m., så har materialet i större utsträckning bedömts vara illegalt. Detta då kringinformationen klargjort det sexuella syftet med materialet.

En annan faktor som tycks påverka bedömningen är att det i en förundersökning i regel är polisen

som initialt granskar materialet och klassificerar det. Därefter överlämnas materialet till åklagare.

En åklagare uppgav:

"Jag går på det granskaren (polisen) säger och sedan är det rätten som bedömer. Har granskaren sagt att det finns 48 bilder som utgör barnpornografi så går jag på det och åttalar för det."

I vår undersökning tycks åklagare bedöma materialet som illegalt i ett "tidigare" skede än polisen. Det kan därmed ifrågasättas om mer material skulle kunna klassas som illegalt om ordningen hade sett annorlunda ut? I de allra flesta fall är dock innehavet mycket stort, i regel flera tusen bilder. Det betyder att endast ett representativt urval av bilder är tillräckligt för väckande av åtal och sedermera eventuell fällande dom. I dessa fall påverkas heller inte straffvärdet med ett tillägg av några tveksamma bilder i gråzonen. Ur ett rent juridiskt perspektiv är detta naturligtvis korrekt. Det är vidare positivt att den avgörande faktorn i bedömningen av huruvida ett innehav är att betrakta som grovt eller ej inte är mängden bilder. En siffra ska aldrig få vara avgörande i bedöm-

ningen av brottets allvar. Samtidigt innebär detta en utmaning i att tillvarata rätten för varje enskilt barn. Bakom varje bild finns ett barn. Barnen på de bilder som inte tas med i ett åtal, däribland gråzonbilder, osynliggörs därmed.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att bedömningen av om en bild utgör lagligt respektive olagligt material ser olika ut och påverkas av olika omkringliggande faktorer. Det finns således ingen enhetlig definition av gråzonen. Detta skapar en rättsosäkerhet i vilken barnets skydd ser olika ut beroende på omständigheter i det enskilda fallet. Att så är fallet har också konstaterats av ett forskarteam i England som består av poliser som arbetar med barnpornografibrott och representanter från tre olika universitet i England.²⁶ Teamet genomförde en undersökning i vilken de lät fem poliser, som arbetar med barnpornografibrott, att granska misstänkt övergreppsmaterial. Svårigheter och meningskiljaktigheter uppstod vid granskning av bilder i gråzonen. Deltagarna ansåg att namnet på bildfilen kunde underlätta bedömningen. Om rubriceringen gav indikationer på en sexuell kontext ansågs det lättare att bedöma materialet som illegalt. Liksom i vår undersökning framkom det också att eventuell kännedom om förövaren påverkade bedömningen av materialet.

I en nyligen avkunnad dom vid hovrätten för västra Sverige²⁷ återspeglas tydligt hur olika bedömningarna kan se ut, dvs om material anses utgöra barnpornografi eller ej. I målet, som handlade om förverkande (av beslag av hårddisk) var tre bilder på barn till föremål för bedömning. Två av dessa föreställde inga sexuella handlingar. Däremot fanns texter i anslutning till bilderna, med tydliga sexuella budskap. Den ena bilden, som föreställde en flicka i 5–6-års åldern sittandes gränslös över en kanon, hade underrubriken "HAVING A PENIS" och "Yes sweetheart, that's exactly what it feels like". Åklagaren i målet ansåg att samtliga bilder var barnpornografiska mot bakgrund av den tydliga sexuella innebörden.

Hovrätten var dock av en annan uppfattning:

"Hovrätten ansluter sig till tingsrättens uppfattning att bedömningen ska göras på grundval av vad endast bilden föreställer, inte på grundval av eller i kombination med vad en till bilden fogad text förmedlar. En annan ordning skulle kunna leda till, utöver besvärliga gränsdragningsproblem, att t.ex. en tydligt icke-pornografisk bild på ett barn skulle kunna bedömas som barnpornografisk om bilden användes som illustration till en pornografisk text. Inget tyder på att lagstiftaren har avsett att begreppet "barn i pornografisk bild" ska ha även en sådan innebörd; något som för övrigt skulle vara svårt att förena med bestämmelsens ordalydelse. Lämpligheten i att kombinera bilder på barn med de aktuella texterna kan på goda grunder ifrågasättas, men det påverkar inte bedömningen av frågan om bilderna är pornografiska."

26 University of Birmingham, Aston University, University of Bath. Juliane A. Kloess, Jessica Woodhams, Helen Whittle, Tim Grant, and Cathrine E. Hamilton-Giachritsis, *The Challenge of Identifying and Classifying Child Sexual Abuse Material, A Journal of Research and Treatment*, September 2017.

27 Mål nr. B 3492-17, dom meddelades 2017-11-30.

Precis som vår undersökning visar råder det tydligt delade uppfattningar om vad som ska ingå i en bedömning av en bild. Medan vissa, såsom hovrätten i detta fall, menar att det enbart är bilden i sig som ska granskas menar andra att andra omständigheter ska tas med i bedömningen – såsom en text med sexuellt syfte.

7.5 Kränkning av det enskilda barnet eller barn i allmänhet

I anslutning till respektive del i enkäten fick respondenterna även besvara frågan om bilden utgjorde en kränkning av det enskilda barnet och/eller barn i allmänhet. Detta oaktat om bilden bedömdes vara barnpornografisk eller inte.

”Kränkningen är större i och med att barnet behandlas som en handelsvara”.

Polis och respondent i enkätundersökningen.

I ett flertal fall ansågs bilden utgöra en kränkning av barnet och/eller barn

i allmänhet – även om bilden i sig inte bedömdes utgöra illegalt material. En åklagare menade däremot att en bild som inte kan bedömas som pornografisk inte heller kan vara kränkande i sig men att användningen av bilden kan vara det.

Medan vissa kopplade kränkningen till om barnet i fråga kände till förekomsten av bilden eller ej menade andra att det i princip alltid var kränkande att publicera en bild på ett naket barn. En majoritet av respondenterna ansåg att graden av kränkning var större när bilden publicerades på en kommersiell webbsida eftersom det i regel bidrar till en större spridning. En annan faktor som i dessa fall ökade graden av kränkning var det faktum att barnet reduceras till en handelsvara. Det kan således konstateras att en majoritet av respondenterna ansåg att gråzonsmaterial innebär en kränkning av barnet och/eller barn i allmänhet.

8. Bemanning och utbildning hos polis och åklagare

FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) har i sina senaste rekommendationer till Sveriges regering betonat vikten av systematisk och fortlöpande utbildning i mänskliga rättigheter, inklusive barnets rättigheter, för professionella som arbetar för och med barn.²⁸ En av de viktigaste förutsättningarna för att öka rättssäkerheten för barnet som utsätts för sexuella övergrepp är att de som handskas med utredningen och förundersökningen har kunskap och utbildning om barnets rättigheter.

ECPAT har de senaste decennierna bevakat utredningar och rättsfall som rör sexualbrott mot barn. Det är ECPATs uppfattning att faktorer såsom bemanningsgrad, resurser i övrigt och utbildning/specialisering har påverkat förundersökningar och sedermera, i förekommande fall, åtal. Barnrättskommittén har även uttalat sig i sina allmänna rekommendationer om att ärenden som rör misstänkta brott mot barn ska hanteras av professionella som har ett barnrättsperspektiv och ett barnanpassat förhållningssätt.²⁹ Barnrättskommittén betonar även att Sveriges regering är ansvarig för att säkerställa att alla nödvändiga åtgärder vidtas för att processer som rör barn som utsätts för brott inte ska dra ut på tiden.³⁰ Av dessa anledningar ville ECPAT kartlägga hur situationen ser ut avseende bemanning och grad av utbildning/specialisering hos de som arbetar med barnpornografibrott.

De respondenter som besvarade enkäten, nämnd i 2.2 ovan, fick således även fylla i ett frågeformulär som inbegrep frågor kring antalet heltidstjänster, utbildningsnivå samt frågor kring nedlagda förundersökningar för sin egen profession. I vissa fall valde polisen att uttala sig om åklagarnas utbildningsnivå och bemanning och vice versa, när så är fallet tydliggörs det i texten men inte i tabellerna.

8.1 Antal heltidstjänster för utredning av barnpornografibrott i regionen

Tabell 1. Hur väl stämmer följande påstående in på din region när det gäller poliser som utreder barnpornografibrott?

Det finns tillräckligt många poliser med kompetens om barnpornografibrott inom min region	Antal	Procent
Stämmer precis		
Stämmer ganska bra	1	17
Stämmer ungefär	1	17
Stämmer ganska dåligt	2	33
Stämmer inte alls	2	33
Total	6	100

67% av de tillfrågade poliserna svarar nekande på frågan om det finns tillräckligt med poliser med kompetens om barnpornografibrott i deras region.

28 FN:s kommitté för barnets rättigheter. Concluding Observations: Sweden. 2015.

29 Förenta Nationernas kommitté för barnets rättigheter. General Comment No. 13. The right of the child to freedom from all forms of violence. 2011

30 Förenta Nationernas kommitté för barnets rättigheter. Concluding Observations: Sweden. 2015.

Av respondenternas svar framkommer det även att handläggningstiderna av barnpornografibrott är för långa. Även den region i vilken antalet heltidstjänster är störst, är handläggningstiderna för barnpornografibrott omkring två år långa. I regionen ifråga handläggs utredningar av sexualbrott mot barn på nätet regionalt av en särskild grupp: ”gruppen för it-relaterade sexualbrott mot barn”, något som regionen anser vara en framgångsfaktor då

”brotten hänger ihop, en ”groomare” har i princip alltid övergreppsmaterial i sin dator, han framställer barnpornografi när han förmår barn att posera på bild och i webbkamera, och många av dem erbjuder betalning för att få ha sex med minderåriga. Det går inte att dela upp brotten på olika områden.”

I en annan region som också samlat alla internetrelaterade sexualbrott mot barn på samma enhet uppger även de att det finns en vinst med detta arbetssätt. Regionen har ett större antal heltidstjänster än många andra regioner men uppger att det inte finns tillräckligt många poliser med särskild kompetens, ”vi kan dubbla antalet utredare och ha fullteckning till alla att göra”. Respondenten lyfter även att arbetsmetoden kan påverka bedömningen av bilder i gråzonen i de fall då de utreder en person som är misstänkt för våldtäkt eller sexuella övergrepp på barn och denne innehåller materialet. Respondenten menar att då finns det en annan bakgrund till bilderna, även de som är i gråzonen mellan illegala och legala. Dessutom får ärenden med en identifierad målsägande förtur då barnpornografi utan identifierade målsäganden blir nedprioriterat. I en annan region som uppger sig ha två heltidstjänster som enkom utreder barnpornografibrott³¹ framhålls det att det finns stora svårigheter att rekrytera personal som vill arbeta med denna typ av brott. Dock finns i denna region en fungerande struktur och nära samarbete med åklagare, IT-forensiker och andra specialister.

I enkäten uppger två åklagare att polisens mycket långa handläggningstider är en resursfråga. En åklagare uppger att ett ärende kan bli liggande hos polisen i över ett år trots upprepade påminnelser samt att de inte vet om den misstänkte utöver potentiellt barnpornografibrott begår egna övergrepp.

”Det behöver inte stanna vid barnpornografi. Det kan ju vara egna sexuella övergrepp bakom och då ligger det ett år hos polisen. Minst.”

Resursbrister hos polisen innebär bl.a. brist på it-brottsanalytiker som är med vid tillslagen i samband med husrannsakan, något som uppgavs vara ett problem i hela landet. Ett annat problem som lyftes var att det är för få som vill arbeta med frågan samt att bristen på barnpornografigranskare också är ett nationellt problem. Dessa problem utgör tillsammans en förklaring till polisernas långa handläggningstider.

8.1.1 Antal åklagare som handlägger ärenden som rör barnpornografibrott

Inledningsvis bör något sägas om hur respondenterna har besvarat enkäten. Medan poliserna har besvarat frågorna utifrån hela sin polisregion har åklagarna svarat utifrån sin åklagarkammare. Ett åklagarområde, exempelvis Åklagarområde Syd, kan bestå av flertalet åklagarkammare men respondenterna svarar enkom för sin åklagarkammare.

Tabell 2. Hur väl stämmer följande påstående in på din åklagarkammare när det gäller åklagare som handlägger barnpornografiärenden?

Det finns tillräckligt många åklagare med kompetens om barnpornografibrott inom min kammare	Antal	Procent
Stämmer precis	2	40
Stämmer ganska bra	1	20
Stämmer ungefär	1	20
Stämmer ganska dåligt	1	20
Stämmer inte alls		
Total	5	100

Av enkäten framkommer att 80% av de tillfrågade åklagarna anser att det finns tillräckligt många åklagare med kompetens inom deras kammare.

De flesta av åklagarna som besvarat enkäten har inte lämnat några kommentarer om antalet åklagare, de som har valt att göra det uppger att de inte har fler ärenden än att de klarar av.

31 Utöver dessa två tjänster uppger respondenten att det även finns ”fingranskare och utredare som gör detta som vilken typ av ärende som helst”.

Flera av poliserna som har besvarat enkäten har svarat att en fungerande metod är att arbeta tillsammans med åklagare, IT-forensiker och andra specialister. En respondenten uppgav att: *”en framgångsfaktor när det gäller dessa brott är att de handläggs regionalt av personer med samlad spetskompetens, och med särskilt utbildade specialiståklagare.”*

I en annan region skriver respondenten:

”Att ha utpekade åklagare skulle underlätta arbetet och framförallt utveckla och fokusera arbetet med identifieringen och mindre klassificering. Arbeta mer med hemliga tvångsmedel, diskutera lagstiftning och pröva arbetsmetoder tillsammans.”

I en telefonintervju med en av åklagarna om bedömningen av bilder som är i gråzonen svarade denne att hen inte granskar bilderna själv utan det gör polisens granskare. Hen granskar inte materialet tillsammans med utredaren utan tar del av det tillsammans med rätten. Har granskaren sagt att det finns ett visst antal bilder så åttalar åklagaren för de bilderna. ECPAT ställde frågan om det finns

möjlighet att testa osäkert material, exempelvis gråzonsmaterial, framför rätten. Åklagaren svarade då att det skulle vara möjligt om det har

”någon betydelse för själva målet för ofta kanske man har några hundra bilder eller tusen bilder, då är det inte någon jätteidé att testa en bild för det har ingen betydelse för straffvärdet”.

8.2 Särskild utbildning polis

Tabell 3. Hur väl stämmer följande påstående in på din region när det gäller poliser som utreder barnpornografibrott?

”Alla poliser har särskild utbildning för detta”	Antal	Procent
Stämmer precis	4	66
Stämmer ganska bra		
Stämmer ungefär	1	17
Stämmer ganska dåligt	1	17
Stämmer inte alls		
Total	6	100

”Jag ser ett behov av att vi som granskar bilder och filmer i Sverige träffas mer regelbundet för att bli mer lika i vår bedömning. Jag hoppas och tror i och med skapandet av RC3³² kommer att förbättra samarbetet mellan regionerna och NOA och därigenom bli bättre på att utreda barnpornografibrott. Det är väldigt olika hur man ser på brottet i de olika regionerna och här hos oss är det prioriterat medan man på andra orter lägger ärendena på hög (om jag förstått det rätt). Vi ser varje ärende som att varje konsument av barnpornografiska bilder som vi finner finns en möjlig förövare eller blivande förövare.”

Polis och respondent i enkätundersökningen.

När det gäller utbildningsnivån bland poliserna uppger 83% att poliserna i deras region har särskild utbildning för att utreda barnpornografibrott. I de regioner som har särskilda grupper som hanterar alla it-relaterade sexualbrott mot barn ska alla som hanterar övergreppsmaterial genomgå en granskningsutbildning i NOAs regi.

I en region uppges det finnas en skillnad i utbildningsnivå bland fingranskare och utredare. När det gäller fingranskning har alla poliser särskild utbildning. Bland de som utreder barnpornografibrott kan det finnas utredare som saknar särskild utbildning. I en annan region har det bildats en särskild utredningsgrupp där speciella utredare genomgår utbildning men respondenten uppger att de i dagsläget är för få.

8.2.1 Särskild utbildning åklagare

Tabell 4. Hur väl stämmer följande påstående in på din åklagarkammare när det gäller åklagare som handlägger barnpornografärenden?

"Alla åklagare har särskild utbildning för detta"	Antal	Procent
Stämmer precis	3	60
Stämmer ganska bra	1	20
Stämmer ungefär	1	20
Stämmer ganska dåligt		
Stämmer inte alls		
Total	5	100

80% av de åklagare som har besvarat enkäten är specialister och av dessa är 40% relationsväld-specialister.

Bland poliserna har en respondent uppgett att i hans region, har inte alla åklagare särskild utbildning. Åklagaren i samma region har däremot uppgett att åklagarna har särskild utbildning. Då det finns ett antal olika åklagarkammare i aktuellt åklagarområde går det inte att utläsa om detta är avvikande ståndpunkter för samma åklagarkammare.

32 Polismyndigheten arbetar för närvarande med att upprätta regionala IT-brottscenter, s.k. "RC3" vid varje region i landet.

8.3 Förundersökning³³

Den avslutande delen i enkäten behandlade frågor kring hur ofta utredningar och förundersökningar läggs ned och vilka som var de främsta orsakerna till detta. Då denna enkätundersökning bygger på respondenternas egna uppskattningar har ECPAT tillfrågat Åklagarmyndighetens statistiker samma frågeställning som respondenterna fick. Enligt den statistik som kommer från Åklagarmyndigheten är de vanligaste anledningarna till att en förundersökning läggs ner följande: förundersökningsbegränsning, preskription eller bevisvärigheter.

När frågan ställs till åklagarna i enkäten uppger majoriteten av dem att det är mycket sällsynt att misstankar uppstår och förundersökning kan därför inte inledas. Anledningar till detta kan vara att det inte går att bevisa vem i hushållet som lagrat materialet i en lagringsmedia, bevisvärigheter som gör att brott inte kan styrkas samt att brottet är preskriberat.

Även polisen svarar att det är ytterst få förundersökningar som läggs ner. Om så är fallet uppges orsakerna vara att ärendet har felkodats, att det inte rör sig om en brottslig handling, att beslaget inte kan kopplas till den misstänkte eller att det inte går att spåra den misstänkte. I mycket sällsynta fall uppger de att det kan röra sig om krypterade datorer där ingen bevisning går att få fram. Ytterligare en orsak till att ett ärende läggs ned är att det vid en närmare undersökning av materialet visar sig att det inte föreställer barn.

8.4 Sammanfattande kommentarer

Enligt respondenterna tycks det största problemet vara bristande resurser, snarare än bristande utbildning/kompetens. Resursbristen tycks vara en avgörande orsak till långa handläggningstider, ibland så långa som två år. Detta kan i sin tur få allvarliga konsekvenser i de fall där den misstänkte/innehavaren av potentiellt övergreppsmaterial också kan ha begått egenhändiga brott.

Som en åklagare uttryckte:

”Det behövs mer resurser, polisen behöver sätta till mer resurser på den tekniska sidan med forensiker och fler granskare. För annars har man inte möjlighet att hugga tag i de här ärendena direkt och det måste man eftersom det inte är, om man får säga det inom citationstecken, 'bara bilder', utan det är dokumenterade sexuella övergrepp bakom hela tiden.”

Enligt barnrättskommittén är brott mot barn något som ska utredas skyndsamt, vilket inte är fallet enligt den uppskattning som görs av respondenterna i enkäten. 67% av de tillfrågade poliserna uppger att poliserna i deras region inte har särskild utbildning för att utreda barnpornografibrott, något som ECPAT anser vara en av de viktigaste förutsättningarna för att öka rättssäkerheten för barn som utsätts för sexuella övergrepp.

Statistiken från Åklagarmyndigheten presenteras under följande länk:

www.ecpat.se/nedlagdafall

³³ Åklagarens statistik finns att hämta på www.ecpat.se/nedlagdafall

9. Diskussion

Av redogörelsen (se avsnitt fem ovan) gällande svensk rätt och internationella konventioner³⁴ är det tydligt att barn har en särskild rätt att inte utnyttjas i pornografiska framställningar och att befattning med övergreppsmaterial anses utgöra en allvarlig kränkning av barnets rättigheter. Barnkonventionen och dess tilläggsprotokoll, liksom EU:s rambeslut och Lanzarotekonventionen, kräver att i stort sett all olovlig befattning med barnpornografi som involverar barn under 18 år ska kriminaliseras.

”Om jag är hos vänner någon kväll längtar jag hela tiden hem till datorn. Det är som ett gift och jag försöker hitta på något svepskäl för att bryta upp så tidigt som möjligt.”

– en man som gripits för innehav av barnpornografi.³⁵

Likväl förekommer det, såsom visats i denna rapport, luckor i skyddet som skapar en gråzon i vilken barn lagligen exploateras sexuellt. I vissa länder omfattas även gråzonsmaterial av barnpornografilagstiftningen. Ett sådant land är England där även icke sexuella bilder på barn kan bedömas vara illegala om dom används i syfte att tillfredsställa ett sexuellt behov/intresse. Detta oavsett om bilden föreställer nakna eller helt eller delvis påklädda barn. Således är nudist/naturistbilder på barn olagliga enligt engelsk rätt.³⁶ Nakenbilder på barn har också varit uppe för diskussion i Japan, vars barnpornografilagstiftning reviderades år 2014 till att likna svensk lagstiftning. Men ett flertal organisationer från civilsamhället argumenterar alltså för att lagstiftningen ska gå längre och inkludera bilder på nakna barn under 15 år.³⁷ Således finns det exempel på länder där lagen har sträckt sig längre än i Sverige, det som är tillåtet här är inte det i vissa andra länder.

Vi kan inte med säkerhet säga att en sådan kriminalisering i Sverige skulle innebära en lösning på gråzonsproblematiken – även om det klart skulle ge ett starkt signalvärde. Vad vi behöver i detta skede är mer kunskap. Kunskap om omfattningen av materialet, innehållet, spridning och om de personer som konsumerar gråzonsmaterial.

Genom domar avseende dokumenterade sexuella övergrepp är det lätt att se att innehavet av övergreppsmaterial i regel är mycket stort. Det är inte

34 För en grundligare genomgång av det juridiska skyddet för barn mot dokumenterade sexuella övergrepp, se ECPAT Sveriges rapport: Barnpornografibrottet, *Det straffrättsliga skyddet mot dokumenterade sexuella övergrepp mot barn, 2017*.

35 Ibid, s. 94.

36 <https://get-help.stopitnow.org.uk/get-the-facts/no-grey-area>

37 https://www.intgovforum.org/cms/wks2015/index.php/proposal/view_public/49

ovanligt att det rör sig om så många som tusentals, ibland hundratusen bilder och/eller filmer.³⁸ I en undersökning som NetClean genomfört med 435 poliser i 33 länder visade det sig att medelantalet övergreppsbilder hos en misstänkt är under 50 000 st.³⁹ Samlarvärdet är starkt hos många förövare, vilket är en förklaring till kvantiteten.⁴⁰ Ett innehav av övergreppsmaterial innefattar i regel även bilder och filmer i gråzonen. Det tycks finnas en missbruksproblematik hos personer som konsumerar övergreppsmaterial, liknande den som många andra missbrukare lider av, dvs. ett starkt beroende, trots vetskap om dess olaglighet (t.ex. en drog) och fara för hälsan etc.

Viktigt att komma ihåg är att kränkningen av barnet på bilden inte påverkas av antalet bilder i ett innehav.

Kränkningen för det enskilda barnet är inte mindre om det rör sig om ett färre antal bilder i ett innehav. Bakom varje bild finns ett barn vars rättigheter har kränkts.

Huruvida det i övrigt, utöver beroendefaktorn, går att relatera till missbruksproblematiken avseende personer som konsumerar gråzonsmaterial är något som ännu inte, såvitt vi känner till, visats – d.v.s. om man kan se missbruket som ett stegvis förfarande i vilket ”missbrukaren” initialt nöjer sig med lättare droger (gråzonsmaterial) för att gradvis övergå till tyngre droger (dokumenterade sexuella övergrepp). Dock har en amerikansk psykolog, David Finkelhor, tagit fram en lista över de moraliska och psykologiska hämningar som måste överkommas innan en person kan begå ett sexuellt övergrepp på ett barn. Poseringsbilder på nätet är enligt honom ett sätt att stegvis flytta gränserna framåt – mot det övergreppsmaterial som förövaren vet är slutmålet.⁴¹

Niklas Långström, professor i barn-och ungdomspsykiatri i Uppsala och sexualbrottsforskare.

FRÅGA TILL NIKLAS LÅNGSTRÖM:

Finns det belägg för att gråzonsmaterial kan vara första steget mot att konsumera övergreppsmaterial?

”Riklig användning av gråzonsmaterial innan tyngre CSEM42 kan nog indikera att man använder detta som pornografiska stimuli innan man övergår till det förbjudna; det för de allra flesta uppenbart avvikande, skambelagda och kriminella användandet av explicit CSEM. Onanerar och fantiserar till materialet ungefär som hur icke-illegal pornografi används.”

38 Se t.ex. Göteborgs tingsrätt, mål nr. B 15999-13, i vilket innehavet omfattade 1 545 157 bilder och 13 295 filmer samt Solna tingsrätt, mål nr. B 10969-10 i vilket innehavet omfattade 772 688 bilder och 3 579 filmer.

39 NetClean Rapporten 2017, sid 15.

40 Svensson Börje, *De mest hatade*, sid. 93 f.

41 Taylor (2003), *Child Pornography, an Internet Crime*, s. 181.

42 CSEM: *Child Sexual Exploitation Material*.

FRÅGA TILL CHRISTOFFER RAHM:

Kan du utifrån ditt verksamhetsområde och erfarenhet se något samband mellan gråzonsmaterial och övergreppsmaterial?

”Sexuellt intresse för barn och prepubertala ungdomar tycks kunna uppkomma och visa sig på olika sätt. I den studien jag leder, Priotab, som riktar sig mot vuxna män med pedofili, ser vi två större grupper av patienter i detta avseende. En där det sexuella intresset har varit etablerat sedan unga år, personerna upptäcker denna inriktning på sin sexualitet i samma ålder som andra upptäcker sin, tidigt i puberteten oftast. Men vi ser också en annan grupp, där personerna varit äldre när de utvecklat ett sexuellt intresse för barn. Ofta har det kommit parallellt med en period av överkonsumtion av sex och pornografi. Gränserna har då successivt behövt flyttas fram för dem för att de ska få ut det de vill från sextet eller pornografin, det har blivit allt grövre och fått nya inriktningar; till sist finner de sig återkommande konsumera sådant material som de från början inte känt sig attraherade av, till exempel dokumenterade sexuella övergrepp på barn. De uppfyller då de diagnostiska kriterierna för pedofili men utan att själva identifiera sig som pedofiler. I denna senare grupp är det vanligt med missbruksliknande beteenden kring sex. Bland annat då en sorters toleransutveckling, där man trubbas av och

Christoffer Rahm, Chefsöverläkare Psykiatri
Stockholm Södra och forskare Karolinska Institutet

behöver mer och mer för att få samma kick som man i början fick av något betydligt enklare.

Så, frågan om gråzonsmaterial. Flera av patienterna i Priotab nämner att de tittar på det ni kallar gråzonsmaterial i sexuellt syfte, antingen när de vill få utlopp för sin sexualitet utan att göra något kriminellt eller som ett sätt att försöka få utlopp för sin sexualitet utan att skada någon annan. Flera med pedofili beskriver empatiska känslor för barn, och att de tagit intryck av information som nått dem, att barn tar skada av sexuella övergrepp. De försöker då handskas med sitt dilemma och beskriver ett moraliskt resonemang som i stort går ut på att om de tittar på material där barnet inte utsatts för övergrepp när det tagits fram, såsom nudistbilder, familjefoton, sim- eller underklädesreklam, och använder det i sexuellt syfte för sig själva, så är det minsta möjliga skada de kan utsätta ett barn för och samtidigt få ut det de vill. Jag avstår här från att värdera den sorters resonemang, jag konstaterar bara att det finns och att det inte är ovanligt.

Är då gråzonsmaterial en “inkörsport” till “grövre material”? Kort sagt kan jag inte ge något vetenskapligt underbyggt svar på den frågan. Den har inte blivit undersökt med forskningsmetoder såvitt jag vet. Jag hittar ingen litteratur om den. Jag själv undersöker inte frågan heller. Jag kan bara referera till anekdotiska historier, som säger att de i yngre åldrar började titta på det ni kallar gråzonsmaterial och sedan i takt med att de blivit äldre i vissa fall även tittar på grövre och grövre material. Men om det är en sann missbruksutveckling låter jag vara osagt. De personer jag har hört säga så tillhör den första gruppen jag nämnde, män med pedofili som upptäckt det i en tidig ålder. Men jag håller det inte för uteslutet att även män i den andra kategorin kan inleda sin väg in mot grova övergreppsbilder av barn med att börja titta på mer “oskyldiga” bilder. Det vore bra och intressant om detta beforskades.

Vad man i vart fall kan konstatera är att gråzonsmaterial har en roll att fylla i vissa fall som material för sexuell njutning för personer med sexuell intresse för barn. Men det är förstås svårt att vara kategorisk, naturligtvis kan även personer med sexuell intresse för barn inneha bilder av lättklädda eller nakna barn av helt andra skäl och för helt andra syften”.

Oavsett hur relationen mellan gråzonsmaterial och övergreppsmaterial ser ut så är det ett faktum att bilder i gråzonen stimulerar och tjänar ett sexuellt intresse för barn. Det spår också på sexualiseringen av barn och bidrar till en normalisering i vilken barn reduceras till sexualobjekt. Materialet är dessutom lättillgängligt och innebär en låg risk för konsekvenser såsom lagföring. Om det skulle visa sig att personer som konsumerar övergreppsmaterial till en början ”nöjde sig” med gråzonsmaterial, eller om det är så att personen redan från början vet att det är övergreppsmaterialet som är slutmålet men att de egna spärrarna behöver brytas ned stegvis, så är detta ytterligare en anledning att agera brottspreventivt och stoppa spridningen av gråzonsmaterial. Insatser redan på detta stadium skulle möjligen också kunna innebära att personer med ett sexuellt tändningsmönster mot barn fångas upp – innan de begår något brott. Om kunskapen om sambandet mellan konsumtion av gråzonsmaterial och övergreppsmaterial är låg så vet vi desto mer om sambandet mellan övergreppsmaterial och fysiska övergrepp på barn. I den forskningsrapport om barnpornografibrottet som ECPAT Sverige publicerade tidigare i år framkommer det att sambandet mellan konsumtion av övergreppsmaterial och egenhändiga fysiska övergrepp på barn är starkt. I 48% av de rättsfall som forskningen granskade dömdes gärningsmannen både för barnpornografibrott och för andra sexuella övergrepp på barn. Detta starka samband har framkommit i ett flertal andra rapporter.⁴³

Dr Michael Bourke, Chief Psychologist in US Marshals Service Behavioral Analysis Unit – om kopplingen mellan konsumtion av övergreppsmaterial och egenhändiga sexualbrott mot barn:

”I believe the most dangerous assumption about Internet offenders is that they necessarily restrict their behavior to online criminality (e.g., downloading indecent images). One of the more problematic things I see – and it’s particularly frustrating when it comes from otherwise competent professionals who simply do not know this population well – is the tendency to describe or “type” offenders on the basis of the behavior for

which they were apprehended. So offenders who download indecent images get placed in a category called “collectors,” and another group of offenders who were discovered molesting a child are put into a group named “contact offenders.” Oddly, few individuals seem to realize that the motivational pathway – a sexual interest in children – is the same, and therefore there is little reason why the behaviors would not (and in fact, do) co-occur.”⁴⁴

INTERNET – VEMS ANSVAR?

Internetleverantörer fyller i dag en viktig funktion genom samarbetet med polisen i blockeringsarbetet, ett samarbete som bidrar till att motverka förekomsten av dokumenterade sexuella övergrepp mot barn på nätet. Internetleverantörer spelar en nyckelroll på så sätt att de för samman tillgång och efterfrågan. Blockeringen i Sverige är frivillig för operatörerna, men med några få undantag deltar de flesta. Även om endast en mycken liten del av det övergreppsmaterial som förekommer på internet blockeras, så fyller blockeringen en viktig funktion. En person som regelbundet söker efter övergreppsmaterial kommer troligen att stöta på polisens stoppsida. Dels får personen då en varning och indikation om att den nu rör sig i illegala miljöer, dels finns på stoppsidan telefonnummer till PrevenTell. PrevenTell är en hjälplinje för personer som är oroliga för sin egen eller någon annans sexualitet, och flera som kontaktar PrevenTell gör det efter att ha tagit del av informationen på stoppsidan.⁴⁵ I dag kan en person som specifikt är ute efter gråzonsmaterial komma i kontakt med stoppsidan – men endast i de fall webbsidan med gråzonsmaterial länkar vidare till webbsidor med blockerat övergreppsmaterial. Oftast saknas dock koppling till blockerade webbsidor. En eventuell möjlighet för att blockera webbsidor som endast existerar för att dela gråzonsmaterial, bilder eller filmer som sprids i syfte att kränka barn sexuellt och tillfredsställa ett sexuellt begär, bör undersökas.

STOP

Om du som webbläsare har fått kontakt med en internetida som används för distribution av barnpornografiskt material, vilket är straffbart enligt svensk lag.

116 116 Brottboken

Om du är domänägare och har invändningar om en blockerad internetida klicka här

Om du har invändningar mot att internetiden är blockerad kan du kontakta Rikskriminalpolisens Grupp mot Sexuella Övergrepp mot Barn och Barnpornografi på brott.dek.np@polisen.se

För mer information besök www.polisen.se

Tipsa polisen om sexuella övergrepp mot barn!

www.polisen.se/tips

Rikskriminalpolisens och internetleverantörernas samarbetsprojekt mot sexuella övergrepp mot barn på internet

Polisen CIRCAMP

Är du orolig för, eller har du tveksamhet om, om någon annan är utsatt för sexuella övergrepp eller är utsatt för sexuella övergrepp? Hos PrevenTell, hjälplinjens vid behovtjänst, finns du möjlighet att anonymt tala med en professionell person med stor erfarenhet av liknande frågor.

Vårt mål är att du ska få hjälp och behandling i tid. Boka PrevenTell till Centrum för Andrologi och Sexualmedicin vid Karolinska Universitetssjukhuset.

Välkommen in på www.preventell.se för mer information eller ring

020-66 77 88

KAROLINSKA

43 Se t.ex. Janina Neutze, Michael C. Seto, Gerard A. Schaefer, Ingrid A. Mundt, och Klaus M. Beier, *Predictors of Child Pornography Offenses and Child Sexual Abuse in a Community Sample of Pedophiles and Hebephiles*, och NetClean Rapporten 2017, s. 24.

44 <http://mentorforensics.com/blog/welcome-mentor-newsletter-february-2013/>

45 http://preventell.se/wp-content/uploads/2014/12/141205_rapport_PrevenTell.pdf

10. Sammanfattning och rekommendationer

Syftet med denna rapport har varit att medvetandegöra problematiken kring bilder och filmer i gråzonen och att uppmana till diskussion – inom rättsväsendet, civilsamhället och allmänheten.

Problematiken är för de allra flesta inte känd. Men, vi är alla berörda av den, på ett eller annat sätt. I våra mobiltelefoner, surfplattor och andra tekniska hjälpmedel bär vi alla på bilder, många av dem på barn. Barn har också tillgång till mobiler och många av dem lever en stor del av sina liv på nätet. Bilder och filmer laddas upp, delas och sprids – i de allra flesta fall med goda intentioner. Men som visats kan bilder och filmer missbrukas och användas i sexuella syften.

Som visats genom kartläggningen av de tips vi fått in till ECPAT Hotline finns det en efterfrågan på material i gråzonen samt att materialet är lättillgängligt. Vidare, att bedömningen hos polis och åklagare ser olika ut vilket gör att det inte råder en enhetlighet i definitionen av vilket material som är legalt respektive illegalt. Detta skapar en rättsosäkerhet. Men det är inte säkert att bristerna i skyddet för barn enbart skulle avhjälpas genom striktare lagstiftning. Gråzonmaterial utgör ett juridiskt svårt dilemma, särskilt den del av gråzonen som denna rapport har behandlat. Det är därför av vikt att också andra vägar till ett stärkt skydd diskuteras och identifieras.

Denna rapport är en start i arbetet att identifiera dessa vägar – genom att sätta gråzonsproblematiken på agendan. Vi vill att diskussioner i olika sektorer ska leda till kreativa lösningar med ett och samma

mål i sikte – att skyddet för barnets rättigheter mot sexuell exploatering stärks. Lika viktigt är det att vi pratar om problematiken i våra privata rum – med varandra och framförallt med barnen. Det är deras liv och framtid det handlar om.

Fem rekommendationer

För att inleda detta arbete rekommenderar och uppmanar vi till:

ATT GRÅZONPROBLEMATIKEN TAS UPP PÅ AGENDAN

Att vara medveten om ett problem är steg ett i en förändringsprocess. Vi befärar att gråzonsproblematiken inte är särskilt känd, varken hos barn eller vuxna. I syfte att stärka skyddet för barnet måste således problematiken synliggöras för att därigenom öka medvetenheten hos alla. Det är vårt ansvar som vuxna att se till att barnet har kunskap om sina rättigheter.

GLOBALT AGERANDE FÖR EN GLOBAL PROBLEMATIK

Spridning av material i gråzonen som kränker barnet sexuellt är liksom dokumenterade sexuella övergrepp ett globalt problem. Personen som

producerar materialet, barnet som skildras, servern där materialet lagras, webbsidan där materialet publiceras och personen som konsumerar bilderna kan alla befinna sig i olika länder. Dessa länder kan ha, och har ofta, olika lagstiftning när det gäller just material i gråzonen. Frågan behöver därför lyftas i internationella sammanhang eftersom en större samsyn är nödvändig för att mer effektivt kunna motverka spridningen av dessa bilder och filmer.

AKTIVT STÄLLNINGSTAGANDE

Internetleverantörer och sökmotorer bör se över sina riktlinjer i syfte att minska spridning av material i gråzonen. På samma sätt som spridning av övergreppsmaterial motverkas i form av blockering m.m. bör även gråzonsmaterial motverkas. Vi uppmanar internetleverantörer och företag som är aktiva på nätet att aktivt ta ställning mot alla former av bilder och filmer som kränker barnets rättigheter.

SPECIALISERING AV RÄTTSVÄSENDET

För att barnets rättigheter ska tillgodoses fullt ut i rättsväsendet krävs det att samtliga professioner

som arbetar med sexualbrott mot barn har specialistkompetens. Det gäller såväl poliser, åklagare som domare. Barnrättsperspektivet måste finnas med i alla led, för detta krävs rätt kompetens. Detta kräver i sin tur att rätt resurser tillsätts. Ärenden som de som innefattats i denna rapport får aldrig läggas på hög. Ett barn har inte tid att vänta. ECPAT Sverige kommer att ha ökat fokus på detta område från och med 2018.

MER KUNSKAP OCH FORSKNING

För att motverka förekomsten av gråzonsmaterial behövs mer kunskap och forskning. Djupare kunskap om hela gråzonen är nödvändig. Vi har i denna rapport lyft en del av gråzonen men övriga delar bör också de synliggöras; problematiken avseende åldersbedömning samt poseringsbilder. Dessa utgör riskzoner i vilka barn kränks dagligen. Ett område som också bör utforskas är det som behandlats något i diskussionen ovan – om det finns en korrelation mellan en förövares konsumtion av gråzonsmaterial och övergreppsmaterial samt hur denna i sådant fall ser ut.

11. Källförteckning

11:1 Offentligt tryck

Prop. 2009/10:70 Barnpornografibrottet

SOU 2016:7 Integritet och straffskydd

11:2 Praxis

Göteborgs tingsrätt, mål nr. B 15999-13

Hovrätten för västra Sverige, mål nr. B 3492-17

Nacka tingsrätt, mål nr. B 666-12

Solna tingsrätt, mål nr. B 10969-10

Svea hovrätt, mål nr. B 3120-13

11:3 Internationella konventioner

FN:s konvention om barnets rättigheter, 1989.

FN:s fakultativa protokoll av den 25 maj 2000 till konventionen om barnets rättigheter. Om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

FN:s kommitté för barnets rättigheter. Concluding Observations: Sweden. 2015.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF.

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, Lanzarote 25 oktober 2007.

11:4 Litteratur och artiklar

Hodgkin, R., Newell, P., Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child: prepared for UNICEF, New York 2002.

Janina Neutze, Michael C. Seto, Gerard A. Schaefer, Ingrid A. Mundt, och Klaus M. Beier, Predictors of Child Pornography Offenses and Child Sexual Abuse in a Community Sample of Pedophiles and Hebephiles. A Journal of Research and Treatment, October 2011.

Juliane A. Kloess, Jessica Woodhams, Helen Whittle, Tim Grant, and Cathrine E. Hamilton-Giachritsis, The Challenge of Identifying and Classifying Child Sexual Abuse Material, A Journal of Research and Treatment, September 2017.

Taylor, M & Quayle, E, Child Pornography, an Internet Crime, Brunner-Routledge 2003.

Svensson Börje, Om pedofiler och andra sexualbrottslingar, Ordfront förlag 2012.

11:5 Rapporter

Barnpornografibrottet, Det straffrättsliga skyddet mot dokumenterade sexuella övergrepp mot barn, ECPAT Sverige 2017.

Brottsförebygganderådet, Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet, BRÅ 2015:6.

Canadian Centre for Child Protection, Survivor's Survey, 2017. https://protectchildren.ca/pdfs/C3P_SurvivorsSurveyPreliminaryReport_en.pdfhttps://protectchildren.ca/pdfs/C3P_SurvivorsSurveyPreliminaryReport_en.pdf

ECPAT Hotline, En rapport om dokumenterade sexuella övergrepp på barn på internet, en årsrapport 2016.

Landberg Åsa, och Jonsson Linda, En del av verkligheten, Om barn sexuella övergrepp och nätet, Barnafriad och Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2017.

Linda Jonsson och Carl-Göran Svedin, Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet, Barnafriad och Allmänna Barnhuset 2017.

NetClean Rapporten 2017, 8 viktiga insikter om barnpornografibrott.

Slutrapport avseende utvecklingsmedel för att motverka sexuellt våld, Centrum för Andrologi och Sexualmedicin Karolinska universitetssjukhuset, 2014. http://preventell.se/wp-content/uploads/2014/12/141205_rapport_PrevenTell.pdf

11:6 Webbssidor

<https://get-help.stopitnow.org.uk/get-the-facts/no-grey-area>

https://www.intgovforum.org/cms/wks2015/index.php/proposal/view_public/49

<http://safeselfie.se/>

<http://mentorforensics.com/blog/welcome-mentor-newsletter-february-2013/>

@ECPATsverige

Sankt Göransgatan 66
SE - 112 33 Stockholm
+46(0) 8 598 920 00
info@ecpat.se

www.ecpat.se
www.ecpathotline.se

MOT BARNSEXHANDEL